

до території заказника, які доцільно приєднати до заказника.

Багата степова флора і рослинність охороняється на території ландшафтного заказника „Олегова балка” (52,7 га). На схилах балки відмічена висока концентрація рідкісних видів степових рослин (16 видів). На схилі північної експозиції зростає одна з найчисельніших популяцій горицвіту весняного. На схилах південної експозиції чисельні популяції утворюють погранично-ареальні види (на північній межі ареалу): астрагал пухнастоквітковий, гоніолімон татарський, горицвіт волзький, півники карликові. Малочисельні популяції утворюють такі види як валеріана бульбиста, шавлія австрійська, ковила пірчаста. На цьому ж схилі відмічено єдине на Полтавщині (і найпівнічніше для Лісостепової зони України) місцезростання рідкісного виду громовик несправжньокрасильний, який вказувався у 30-ті роки ХХ ст. для території Карлівського степового заповідника. Масово зростає сон чорніючий, ковила волосиста, занесені до „Червоної книги України”.

В цілому на заповідних степових ділянках зростає майже 60% всіх рідкісних степових видів рослин Полтавщини (34 види), серед яких: 3 види, занесені до Світового Червоного Списку, 2 види — Європейського Червоного списку, 9 — Червоної книги України, 22 — регіонального списку Полтавської області [2].

Є у списку рідкісних рослин Карлівщини і зниклі види — півонія тонколиста, занесена до Червоної книги України.

Серед рідкісних рослин 5 видів, які на Полтавщині зустрічаються тільки у степах Карлівського району, 7 видів — мають 2–4 місцезнаходження в області, 15 видів є погранично-ареальними (на північній межі ареалу). Такий високий показник унікальності степів Карлівщини потребує суворого дотримання охоронного режиму на заповідних територіях та розширення їх площ.

Література

1. Андрієнко Т.Л., Байрак О.М., Залудяк М.І. та ін. Заповідна краса Полтавщини. — Полтава, ІВА, 1996: Астрєя. 1–184.
2. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. — Полтава, Верстка, 2005. — 248 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОХОРОНИ СТЕПІВ ЧУТІВЩИНИ

*Байрак О.М., Одаренко С.В., Черниш Т.М., Петренко Л.В.
Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Кочубеївська загальноосвітня школа*

Залишки степів у Чутівському районі були виявлені і обстежені протягом останніх 15 років. У період оптимізації природно-заповідної мережі Полтавщини (1992–1995 рр.) під час наукових експедицій, які очолювала Т.Л. Андрієнко, доктор біологічних наук, професор, завідувача міжвідомчою лабораторією наукових основ заповідної справи (м. Київ), а серед учасників були викладачі (Байрак О.М.) та студенти (Коротченко І.А.) Полтавського педагогічного університету, було досліджено рослинний і тваринний світ Лизняної балки та запропоновано її

охороняти в ранзі ландшафтного заказника місцевого значення. Рішення про створення заказника на площі 60 га було прийнято у 1993 р. До цього часу на Чутівщині існував лише один гідрологічний заказник „Сторожовий“. До території ландшафтного заказника „Лизняна балка“ увійшов масив широколистяного лісу та лучні степи на схилах балки із багатою рослинністю та флорою, у складі якої було виявлено 7 рідкісних видів рослин. Відомості про цей заказник наведено у книзі „Заповідна краса Полтавщини“ [1].

Ботанічні дослідження за станом популяцій рідкісних рослин степових ценозів продовжувала О.М. Байрак у 1997–2003 рр.

У червні 2006 р. учасники науково-практичного семінару „Природоохоронний рух на Полтавщині“ відвідали „Лизняну балку“: спостерігали за байбаками, побачили розмаїття степових рослин, в т.ч. чисельні популяції таких рідкісних видів як ковила Лессінга, косарики тонкі, ломиніс цілолистий, гострокільник волосистий та ін. Під час екскурсії по заказнику був виявлений ще одна регіонально рідкісна рослина — шавлія ефіопська, яка раніше не вказувалась для Чутівського району. Загалом на території заказника зберігається 9 рідкісних видів рослин [2,3].

Тривожною була звістка про порушення охоронного режиму влітку 2006 р. щодо самовільного видобутку глини в балці.

„Лизняна балка“ — унікальна ділянка лучного степу, аналогів якої немає на Полтавщині, проте її збереження залежить значною мірою від екологічної свідомості і культури місцевого населення.

Ботанічний заказник „Чутівські степи“ був створений у 2002 р. Він займає територію правобережних схилів р. Коломак на площі 120,5 га. Наукове обґрунтування цінності цієї степової ділянки склала Байрак О.М. після обстежень у 2001–2002 рр. Тут було виявлено 13 рідкісних видів рослин, в т.ч. найчисельніша популяція регіонально рідкісної рослини волошка східна [2,3]. Навесні на території заказника внаслідок випалювання травостою схилів пошкоджуються ранньоквітучі первоцвіти.

У створенні ландшафтного заказника „Первозванівський“ (2003 р.) активну участь взяли вчителі та учні Новокочубеївської загальноосвітньої школи, які досліджували популяції первоцвітів, організували екскурсію для вчителів району під час методичного семінару. Лучний степ займає схили балки на площі 115,7 га, є місцем зростання чисельної популяції шафрану сітчастого та бран душки різнокольорової, занесених до „Червоної книги України“, а також горичвіту весняного і ломинісу цілолистого.

Влітку 2005 р. були здійснені комплексні дослідження рослинного і тваринного світу існуючих та перспективних заповідних територій науковцями та викладачами Полтавського педуніверситету д.б.н. Байрак О.М., к.б.н. Стецюк Н.О., Слюсарем М.В. з метою моніторингу, оптимізації природно-заповідної мережі Чутівщини та підготовки буклету [3]. Під час експедицій на території ландшафтного заказника „Лизняна балка“ було виявлено єдину в Полтавській області і чисельну популяцію рідкісної степової рослини льон жовтий [3], а також найчисельнішу в області популяцію льону багаторічного на правобережних схилах р. Коломак в окол. с. Войнівка. Виявлена ділянка запропонована для збереження у ранзі ботанічного заказника місцевого значення.

Відомості про рідкісні рослини Чутівських степів наведено у багатьох наукових публікаціях д.б.н. Байрак О.М., а про рідкісні ефемероїди

у статтях Криворучко Т.В. Матеріал для курсових, дипломних, магістерських, дисертаційних робіт тут збирали студенти (Черниш Т.), магістранти (Сотуга О.) та аспіранти (Криворучко Т.В.) кафедри екології та охорони довкілля ПДПУ.

Протягом останніх 5 років рідкісні степові рослини досліджують учні Кочубеївської ЗОШ під керівництвом учителя історії і географії Одаренка С.В. Ними виявлено нові місцезростання таких видів як гоніолімон татарський (найчисельніша популяція в області), волошки східної, горлиціту весняного, шавлії ефіопської, сону чорніючого та ін. Протягом 2006–2007 р. ученицею 11 класу Кочубеївської ЗОШ Петренко Л.В. виконана наукова робота про стан популяцій рідкісних степових рослин із околиць с. Кочубеївка, яка була представлена до захисту у Малій Академії наук. Досліджені степові ділянки („Грушеві могили” та схили в окол. с. Кочубеївка) запропоновані для створення ботанічної пам’ятки природи.

Слід зазначити, що степова флора і рослинність Чутівщини характеризується високими показниками різноманіття і унікальності, тому потребує дотримання заповідного режиму на існуючих заповідних територіях та створення нових заповідних об’єктів у місцях зростання рідкісних видів рослин.

Література

1. Андрієнко Т.Л., Байрак О.М., Залудяк М.І. та ін. Заповідна краса Полтавщини. — Полтава, ІВА, 1996: Астрєя. 1–184.
2. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. — Полтава, Верстка, 2005. — 248 с.
3. Байрак О.М., Криворучко Т.В., Слюсар М.В. Природно-заповідний фонд Чутівського краю. — Полтава: Верстка, 2005. — 8 с.

ВИДОВИЙ СКЛАД ТА ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ШАПКОВИХ ГРИБІВ ЛИСТЯНОГО ЛІСУ РОЗСОШАНСЬКОГО ЛІСНИЦТВА (ПОЛТАВСЬКИЙ РАЙОН)

Бесєдіна І.С., Гудзенко Ю.Ю.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка

В основу статті лягли матеріали, отримані нами в ході досліджень видового складу шапкових грибів у листяному лісі Розсошанського лісництва в осінній період 2006 р.

Розсошанський ліс знаходиться в південно-східній частині від міста Полтава, загальна площа 15,5 га. Це типова ділянка широколистяного кленово-липово-дубового лісу, що знаходиться на правому березі р. Ворскли. Наші дослідження проводилися у північно-східній частині лісу, на схилах яру де дуби складають 50% від загальної кількості деревної рослинності, з віком 50–60 років. Клені та липи складають приблизно по 20%, а решту 10% — ясеня, тополі, осики та верби. Досліджена ділянка має багато повалених, сухих дерев, пеньків та товстий шар опадів.

За результатами проведених мікологічних досліджень виявлено 53 види шапкових грибів, що належать до 28 родів 11 родин 4 порядків